Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 41, İstanbul 2019, 1-36.

II. BÂYEZİD'İN ÖLÜMÜ MESELESİ[*]

Ahmet ÖNAL[**]

ÖZET

II. Bâyezid'in nasıl öldüğü suali, döneminde olduğu kadar günümüzde de hararetli bir tartışma konusudur. Bazı kaynaklarda padişahın eceliyle öldüğü, bazılarında ise tahtını emniyete almak için Yavuz Sultan Selim tarafından zehirletilmek suretiyle öldürüldüğü rivayet edilir. Bu çalışmada, bilinen kaynakların yanı sıra bazı yeni kaynaklardan hareketle mesele ele alınmıştır. Bu hususta bugüne kadar gözden kaçan ve II. Bâyezid'in ölümünden önceki son günlerini anlatan Mehmed'in raporu ayrıntılı şekilde değerlendirilmiştir. Makalenin ilk bölümünde, II. Bâyezid'in tahttan indirildikten sonraki günleri, İstanbul'dan ne zaman ve hangi şartlarda ayrıldığı üzerinde durulmuştur. Padişahın yolda hastalanması, tedavi teşebbüsleri ve vefatı ikinci bölümde incelenmiştir. Nihayet üçüncü bölümde, Sultan Bâyezid'in ölümüne dair haber ve söylentilerin farklı kaynaklara nasıl yansıdığı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

II. Bâyezid'in ölümü, Zehirlenme, Mehmed'in raporu.

Giriş

Tahtını Yavuz Sultan Selim'e devretmek zorunda kalan II. Bâyezid, Dimetoka'ya giderken Abalar Köyü'nde vefat etti. Bu ölüm, uzun süredir beklenmesine rağmen, Osmanlı tarihinde ilk ve son defa olmak üzere bir padişahın oğlu tarafından tahttan indirilmesi akabinde vuku bulunca daha o dönemden itibaren siyasî bir anlam kazandı ve birtakım söylentilere yol açtı.

II. Bâyezid'in hastalığı sebebiyle mi öldüğü yoksa bir şekilde Yavuz Sultan Selim tarafından mı öldürüldüğü tartışmaları hâlâ devam etmektedir.

[*] Makalenin geliş tarihi: 03.06.2019 / Kabul tarihi: 24.07.2019.

[**] Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, *ahmet.onal@bilecik.edu.tr* (https://orcid.org/0000-0003-4542-9436)

Dönemi de kapsayacak şekilde Osmanlı tarihinin geniş periyodunu kaleme alan, çalışmalarını II. Bâyezid ya da Yavuz Sultan Selim'in hayatlarına tahsis eden, Osmanlı padişahlarının ölümlerini inceleyen birçok araştırmacı, bu ölüme dair mevcut bilgi ve algının şekillenmesinde şüphesiz ki önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bakımdan konuyla ilgili geniş bir literatürün bulunduğu söylenebilir. Padişahın ölümünü müstakil olarak inceleyen halihazırdaki tek çalışmaysa Şehabettin Tekindağ'ın 1970'de yayınladığı makalesidir[1].

Mevcut araştırmalar incelendiğinde meselenin, genel itibariyle, Sultan Selim ile babası arasındaki taht mücadelesi kapsamında ele alındığı ve II. Bâyezid'in ölümünden ziyade Yavuz'un bunda dahli olup olmadığı üzerinde durulduğu görülmektedir. Yavuz'un şahsında yoğunlaşan bu tartışma, bir taraftan asıl konudan uzaklaşılmasına yol açarken bir taraftan da yeni meseleler üretmektedir. Araştırmalarda karşılaşılan bir diğer problem, kaynakların kullanılış şeklidir. Zira kaynaklarda, padişahın gerek zehirlendiği gerekse eceliyle öldüğüne dair rivayetler kendi içlerinde bir hayli muhteliftir. Bazı araştırmalarda bu hususlara ya hiç temas edilmemiş ya da diğer iddia tartışılmaksızın reddedilip kaynaklar zehirlenme veya tabii ölüm keyfiyetini kanıtlamak maksadıyla seçilerek ve zaman zaman da muhtevasına dikkat edilmeksizin bir araya getirilmiştir.

Bu çalışmanın gayesi, mevcut literatürü bütünüyle yansıtmak ve değerlendirmek değildir. Araştırmalarda dikkatlerden kaçmış bazı yeni kaynaklar, Sultan Bâyezid'in ölümü meselesini tekrar ele almamıza ve bilinen hususları sorgulamamıza imkân tanımıştır. İlgili araştırmalarda konunun ele alınış ve kaynakların kullanılış tarzına aşağıda yeri geldiğince işaret edilecektir.

I. Sultan Bâyezid'in İstanbul'dan Ayrılması

II. Bâyezid, belki de yaşarken ölümü en fazla konuşulan Osmanlı hükümdarlarındandır. Mesela maiyetindeki bir Fransız doktor, 1508-1509'da ağır hasta olan padişahın uzun yaşayamayacağı düşünmekteydi[2], fakat

[1] Bu eserlerden istifade edilenlerin künyeleri metin içinde verilecektir.

[2] Sydney Nettleton Fisher, *Sultan Bayezid Han (1481-1512)*, çev. Hazal Yalın, İstanbul 2014, s. 130.

yanıldı. Andrea Foscolo'ya göre, Nisan 1511'de "Türkiye'de sultanın öldüğü" şayiası yayılmış ve bunun üzerine Şahkulu isyan etmişti[3]. Aynı bilgiyi veren İshâk Çelebi, Şahkulu'nun Bursa yakınlarına geldiğinde padişahın yaşadığını öğrenince hayal kırıklığına uğradığını ve bu haberi askerlerinden gizlediğini nakleder[4].

Bu arada Şehzâde Selim, Rumeli'de babasına karşı taht mücadelesi vermekteydi. Sultan Bâyezid, 1511 yazında Çukurçayır'da ve Uğraşdere'de bir araba veya tahtırevan içinde[5] de olsa ordusunun başında oğlunun karşına çıkıp saltanatını korumayı başardı. Ancak sonunda yeniçerilerin baskısıyla Şehzâde Selim'i önce serasker sıfatıyla İstanbul'a çağırmak, sonra da 24 Nisan 1512'de tahtı kendisine bırakmak zorunda kaldı[6]. Bu tarihe kadar hasta ve ihtiyar padişahın ne zaman öleceği konuşulurken şimdi geri kalan hayatını nerede sürdüreceği bir mesele haline geldi.

Sultan Bâyezid'in Yavuz'un cülûsundan sonraki durumu hakkında kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bazı müellifler, sabık hükümdarın kendi rızasıyla ve kalan ömrünü ibadetle geçirmek için Dimetoka'ya doğru yola çıktığını kaydederler, fakat bu hususta oğlundan

---

[3] Andrea Foscolo, *Relazione*, [*Relazioni di ambasciatori veneti al senato, vol. XIV, Constantinopoli Relazioni inedite (1512-1798)*, haz. Maria Pia Pedani-Fabris, Podova, içinde], s. 18.

[4] *Selimnâme (İshak bin İbrahim)*, haz. Burhan Keskin, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998, s. 39-40, 45; *İshak Çelebi ve Selim-nâmesi*, haz. Hamdi Savaş, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 1985, s. 103-104, 110. Bu eserin başka bir nüshasında aynı malumat için bk. *Anonim Tevarih-i Âl-i Osman (1481-1512)*, haz. Faruk Söylemez, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 1995, s. 173, 178-179; Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid, II. Bayezid'in Tarihi*, haz. Reha Bilge-Mertol Tulum, İstanbul 2015, s. 211, 217. İshâk Çelebi'den naklen aynı malumat için bk. İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman, VIII. Defter*, [Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selîm I in the Light of Selîm-Nâme Literature*, Berlin 1985, İçinde], s. 42, 46. Ayrıca bk. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *Tarih Dergisi*, 9 (1954), s. 70; Feridun Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2017, s. 58.

[5] Uğraşdere'deki savaşta padişahın araba/tahtırevan içinde resmedildiği bir minyatür için bk. Zeynep Tarım [Ertuğ], *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, Ankara 1999, s. 11.

[6] Bu hadiseler hakkında ayrıntılı bilgi ve ilgili literatür için bk. Feridun Emecen, *Yavuz*, s. 42-71.

izin istediğinden bahsetmezler[7]. Bazı müelliflerse, Dimetoka yolculuğunun taht değişikliği esnasında II. Bâyezid'in arzusu ve Yavuz'un rızasıyla kararlaştırıldığını yazarlar[8]. Şükrî-i Bidlisî, sabık padişahın kararını gönüllü bir mecburiyet olarak takdim eder[9]. Muahhar müelliflerden Cenabî ve ondan naklen Hezârfen Hüseyin, Yavuz'un babasına İstanbul'da kalmasını teklif, fakat II. Bâyezid'in Dimetoka'ya gitmekte ısrar ettiğini naklederler[10]. Buna mukabil Yûsuf bin Abdullâh, Sultan Selim'in babasını Edirne'ye inzivaya yolladığını yazar[11].

---

[7] *Keşfî Mehmet Çelebi Selim-nâme veya Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad,* haz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993, s. 22; *Keşfî'nin Selimnâmesi*, haz. Şefâettin Severcan, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1988, s. 45-46; İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman, IX. Defter,* [Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selîm I in the Light of Selîm-Nâme Literature*, Berlin 1985, İçinde], s. 67; *Kemal Paşazâde'nin Selimnâmesi*, haz. Ali Kökoğlu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, s. 116-117 [Bu *Selim-nâme*, Sa'd bin Abdülmüte'al'e aittir ve çalışmamızda onun adıyla anılacaktır]. Lütfi paşa, sadece Sultan Bâyezid'in "teka'üd ihtiyar" ettiğini söyler, bk. *Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. Kayhan Atik, Ankara 2001, s. 196.

[8] *Anonim Osmanlı Kroniği* (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000, s. 142; *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992, s. 135; *Muhyiddin Cemâlî'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı*, haz. H. Hüseyin Adalıoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990, s. 120; *Târih-i Âl-i Osman,* haz. Mustafa Karazeybek, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994, s. 253; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Ahmet Akgün, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1988, s. 68); *Haniwaldanus Anonimi'ne Göre Sultan Bâyezid-i Veli (1481-1512)*, haz. Richard Kreutel, çev. Necdet Öztürk, İstanbul 1997, s. 68.

[9] Şükrî-i Bitlisî, *Selîm-nâme*, haz. Mustafa Argunşah, Kayseri 1997, s. 105-106.

[10] Burada zikredilen bazı Osmanlı müelliflerine de atıfta bulunan Selâhattin Tansel, bu hususta bilgi veren kaynakların hemen hepsinin II. Bâyezid'in başka tarafa gidip gitmemesi hususunda Yavuz'un tamamıyla babasına tâbi olduğunu söylediklerini yazar (bk. *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı*, Ankara 2017, s. 345). Zeynep Tarım, Sultan Bâyezid'in iki padişahın aynı şehirde bulunamayacaklarından bahisle Dimetoka'ya gitmek istediğini, Yavuz'un da babasının taleplerini yerine getirdiğini söyler (bk. *Cülûs ve Cenaze Merasimleri*, s. 89-90). Feridun Emecen, konuyu ayrıca ele almaz, II. Bâyezid'in son günlerini geçirmek için Dimetoka'yı tercih ettiğini yazar (bk. *Yavuz*, 70).

[11] H. Erdem Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak, Osmanlı Dünyası'nda Saltanat Veraseti Meşruiyet ve Tarihi Hafıza*, çev. Zeynep Rona, İstanbul 2019, s. 86'dan naklen. Çıpa, *Anonim*'leri Yavuz'u babasının bir kenara çekilme isteğine "saygı duyan ve söz dinleyen bir

Aynı karışıklık sultanın İstanbul'dan ayrıldığı tarih için de geçerlidir. İdrîs-i Bidlîsî, Sultan Bâyezid'in Safer 918/Nisan-Mayıs 1512'de Dimetoka'ya hareket ettiğini söyler[12]. Celal-zâde, taht değişikliğinin olduğu günün gecesi hazırlıkların tamamlandığını ve seher vakti II. Bâyezid'in yola çıktığını yazar[13]. Matrakçı Nasuh, bu hususta cülustan birkaç gün sonrasına işaret eder[14]. Bu müelliflerin verdikleri tarih, yolculuk hazırlıklarının tamamlanması açısından mümkünse de hadiselerin seyrine uygun değildir. Cenabî, sabık padişahın 18 Safer 928/5 Mayıs 1512'de payitahttan ayrıldığını kaydeder, fakat bu takdirde Sultan Bâyezid'in öldüğü tarihe kadar yollarda bir hayli oyalanmış olması gerekir[15].

Bir kısmı söylenti kabilinden de olsa Venedik kaynaklarındaki malumat, sürgün iddialarının yanlış olduğunu, II. Bâyezid'in tahtan çekildiği tarihten itibaren Dimetoka'ya gitmek istediğini, ancak İstanbul'dan ayrılmasının sorunsuz şekilde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Dubrovnik'ten gönderilen ve 25 Nisan'da İstanbul'dan bildirilen istihbaratı nakleden bir mektupta, Şehzâde Selim'in 24 Nisan'da "gürültüsüz patırtısız bir şekilde" tahtı devraldığı ve eski sultanın da Dimetoka'ya gitmek istediği belirtilir[16]. Osmanlı başkentinde bulunan Nicolo Zustignan, yaşanan gelişmeleri Senato'ya daha ayrıntılı şekilde iletmiştir. 24 Nisan tarihli mektubunda, II. Bâyezid'in hayatını sürdürmek üzere Dimetoka'ya gideceğini ve üç güne

---

oğul" olarak göstermekle itham ve Cenâbî ile Hezârfen'deki malumatı doğru kabul eder. Yavuz'un babasını Edirne'ye sürgüne gönderdiğine dair ayrıca bk. *16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, Giriş ve Metin (1373-1512)*, haz. Şerif Baştav, Ankara 1973, s. 188.

[12] İdrîs-i Bidlîsî, *Selim Şah-nâme*, s. 108.

[13] Celâl-zâde Mustafa, *Selim-nâme*, haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990, s. 99. Buradaki malumatın değerlendirilmesi için bk. Zeynep Tarım, *Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 89-90.

[14] Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, s. 307. Aynı malumat için bk. *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 255.

[15] Selahattin Tansel, bu tarihin hatalı olabileceğini belirtir, bk. *II. Bâyezid*, s. 346. Feridun Emecen, padişahın bu tarihte İstanbul'dan ayrıldığını yazar, bk. *Yavuz*, s. 70-71. Hezârfen Hüseyin'den naklen aynı malumat için bk. Zeynep Tarım, *Cülûs ve Cenaze Merasimleri*, s. 89.

[16] Marino Sanuto, *I diarii*, vol. XIV, ed. F. Stefani-G. Berchet-N. Barozzi, Venezia 1886, s. 221-223.

kadar yola çıkacağını bildirir[17]. 1 Mayıs tarihli mektubunda ise oğlunun tahtı "gaspetmesinden" ötürü yaşlı sultanın çok huzursuz olduğunu, sürekli ağladığını, bir yere gidemediğini söyler. Mektuplarda, Sultan Selim'in babasının şehirden ayrılmasına "izin vermeyeceği düşünülmektedir, zira [II. Bâyezid, Dimetoka'da] yine padişah olacaktı" ifadesi kullanılır[18]. Ancak bu sözlerle, Zustignan'ın İstanbul'daki söylentileri mi haber verdiği yoksa mektupları özetleyen Sanuto'nun Zustignan'ın bu kanaatte olduğunu mu kastettiği anlaşılamamaktadır.

Foscolo ve/veya Zustignan, Mayıs 1512 tarihli mektup(ların)da, Yavuz'un nihayet babasının Dimetoka'ya gitmesine müsaade ettiğini, söylenenlere göre II. Bâyezid'in on güne kadar yola çıkacağını ve oğlundan bu izni göz yaşlarıyla alabildiğini yazar(lar)[19]. Foscolo, Senato'da okuduğu raporunda, bu söylentilerden bahsetmeksizin, 24 Nisan'da Yavuz'un cülûs ettiğini ve II. Bâyezid'in kalan günlerini Dimetoka'ya geçirmeye karar verdiğini bildirir. Sabık balyosa göre, Sultan Bâyezid 20 Mayıs'ta Dimetoka'ya doğru yola çıkmış, yeniçerilerin kendisine eşlik etmesini istememiş, oğlu surların dışına kadar kendisini uğurlamış ve burada vedalaşıp saraya dönmüştür[20].

Bernardo Gondola'nın 18 Haziran 1512 tarihli mektubu, Foscolo'yu teyit etmekte ve ilginç bilgiler vermektedir. Henüz II. Bâyezid'in ölümden haberdar olmayan Gondola'ya göre, yaşlı padişah Edirne'ye gelmekteydi. Yola çıkacağı zaman kendisini ziyaret eden oğluna, "ben giderken yeniçerilerin yüzüme bakmalarını istemiyorum, hiçbirini de görmek istemiyorum" demiş ve öyle de yapmıştı. Sultan Selim, babasının arabasına yaya olarak bir mil eşlik etmiş ve "hayır duasını" alıp geri dönmüştü. Anlatılanlara göre yeniçeriler, Yavuz'a, "[babasının] gitmesine ve yanında

[17] Sanuto, *I diarii*, XIV, 245-246.

[18] Sanuto, *I diarii*, XIV, 287. İstanbul'dan Senato'ya gönderilen tarihsiz ve imzasız bir mektupta benzer ifadeler tekrarlanır, bk. Sanuto, *I diarii*, XIV, 289-290.

[19] Sanuto, *I diarii*, XIV, 303-304. Sanuto, mektubun halef-selef balyoslardan hangisine ait olduğundan bahsetmez. İkisinden de çok sayıda mektup geldiğini yazar ve muhtemelen içeriklerini birleştirerek özetler.

[20] Andrea Foscolo, *Relazione*, s. 27-28. Foscolo, henüz İstanbul'da bulunduğu tarihlerde Zustignan ile birlikte gönderdiği mektubunda, Sultan Bâyezid'in şehirden ayrıldığını, Sultan Selim'in babasını yolcu ettiğini yazar, bk. Sanuto, *I diarii*, XIV, 490.

hazinelerini götürmesine müsaade etmemesini" söylemişlerdi. Ancak yeni padişah, onlara, babasının "istediği yere gitmesine ve yanında istediğini götürmesine" söz verdiğini bildirmişti[21].

Osmanlı müelliflerinden bazıları, II. Bâyezid'in başkentten nasıl ayrıldığına dair herhangi bir teferruat vermezken[22], bazıları sadece Sultan Selim'in babasına bir süre refakat ettiğini[23] ve "hayır duasını" alıp[24] geri döndüğünü naklederler. Bazı müellifler ise, Sultan Bâyezid'in araba[25] yahut tahtırevan[26] ile başkenti terk ve Yavuz'un babasını yolcu ettiğini belirtirler. İdrîs-i Bidlîsî, bu sırada II. Bâyezid'in sağlık durumuna dair diğer kaynaklarda yer almayan önemli bilgiler verir[27]:

"Sultan [Bâyezid], vakit ve saatini tayin ettikten sonra darü'l-mülkten inzivaya çekilmek için hareket etti. Yüce makamları elde etmek için Kostantiniyye'den ayrıldı. Cihanın şahı [Sultan Selim], payitahtında onu tahtırevanına oturttu. Cem makamlı şahın rikabında dergâhın ayanlarından sayısız mülazım vardı. Sultanın tahtı felekler gibi hareket etti, şehirdeki sarayın dışına çıktı... Bu ayrılık günü herkes ağladı, Allah'ın bu işine hayran kaldılar. Sultanın zayıf halini gören herkes keşke menziline ulaşa diyorlardı.

---

[21] Sanuto, *I diarii*, XIV, 463-464. Bu mektuplardan bazıları, içeriklerinden bahsedilmeksizin ve Yavuz'un babasını zehirlettiği iddiasına kaynak gösterilerek şu eserde kullanılmıştır, bk. Fisher, *Sultan Bayezid*, s. 137.

[22] Keşfî, *Selim-nâme* (Sağırlı), s. 22-23; İbn Kemâl, *IX. Defter*, s. 67.

[23] Şükrî-i Bidlîsî, *Selim-nâme*, s. 106.

[24] İshâk Çelebi, *Selim-nâme* (Keskin), s. 159. Sa'd bin Abdülmüte'al, Yavuz'la birlikte ahalinin de padişahı uğurladığını, vedalaşma esnasında II. Bâyezid'in ağlaması üzerine halkın da ağladığını yazar, bk. *Selim-nâme*, s. 117.

[25] *Anonim Osmanlı Kroniği* (Öztürk), s. 143; *Tevârîh-i Âl-i Osman* (Giese), s. 135; Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 120; *Tevârih-i Âl-i Osman* (Akgün), s. 68; *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 255; *Haniwaldanus Anonimi*, s. 68-69; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, s. 307; Celal-zâde, *Selim-nâme*, s. 99; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, Ankara 2009 (Tıpkı basım), vr. 204a. Ayrıca bk. Feridun Emecen, *Yavuz*, s. 70.

[26] *Adâ'î-yi Şîrâzî ve Selim-nâmesi (İnceleme-Metin-Çeviri)*, haz. Abdüsselam Bilgen, Ankara 2007, s. 55. Ayrıca bk. Âli ve Müneccimbaşı'ndan naklen Selahattin Tansel, *II. Bâyezid*, s. 346; Hoca Sadeddin'den naklen Zeynep Tarım, *Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 89.

[27] *Acem'den Rum'a: İdris-i Bidlîsî'nin Hayatı, Tarihçiliği ve Heşt Bihişt'in II. Bâyezid Kısmı (1481-1512)*, haz. Vural Genç, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 930-931.

Tenindeki zayıflık kuvvetlenmişti, yaşlılığın getirdiği halsizlik günden güne artıyordu. Bu zayıf hal içinde kim ayrılığa tahammül edebilir? Beden zayıflığı ruhî zayıflığı arttıracaktı. İnsan nasıl olur da malına, mülküne ve evladına veda edebilirdi? Sultan her menzilde reaya ve ordusuna veda etti".

II. Sultan Bâyezid'in Vefatı

İstanbul'u bu halde terkeden Sultan Bâyezid, şehirden fazla uzaklaşamadan fenalaştı. Kendisini "el-abd-i müstedîm Mehmed" olarak tanıtan bir kişinin bugüne kadar dikkatlerden kaçan raporu, padişahın son günlerindeki sağlık durumu hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.

Rapora göre, Çorlu'ya ulaşıldığına II. Bâyezid'in mizacında rahatsızlık ve bitkinlik belirdi. Padişahın burada birkaç gün istirahat etmesi münasipken bazı kimseler razı olmadılar ve bir günlük zarurî bekleyişin ardından yola devam edildi. Burgaz'a [Lüleburgaz] varıldığında padişahın zaafı büsbütün arttığından ve arabaya dahi binecek takati kalmadığından iki gün burada dinlendirildi. Üçüncü gün tekrar yola çıkıldığında Yavuz'un gönderdiği Sinan Bey, sultanı arabada ziyaret etti.

Raporu kaleme alan Mehmed, II. Bâyezid'in ahvalini böylece haber verdikten sonra, sabık padişahın zaten ihtiyar olduğunu, yolculuğun kendisini büsbütün bitap düşürdüğünü, sağlık durumunun korkulacak vaziyete geldiğini belirtmekte, "mahzâ Hakk'ın lutfına kalmışdır" diyerek endişesini dile getirmektedir. Hastalığının belirtilerinin ise şiddetli öksürük ve günden güne sürekli değişen yüksek ateş olduğunu söylemektedir. Nihayet raporunu, "ve sizler ile mahûd idi kim ba'zı evkat i'lâma muhtâc bir kaziyye vaki' olıcak taksîr olunmaya" sözleriyle bitirmektedir[28].

Bu raporun kime gönderildiği tam olarak tespit edilememektedir. Hitap ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Mehmed, raporunu kendisinden üst rütbedeki bir kişiye ve kendi aralarındaki taahhüd gereği kaleme almıştır. Ancak raporun padişaha gönderilmediği kesindir. Zira Yavuz kendi adamını vasıtasıyla babasının durumunu kontrol/takip etmektedir. Raporda kullanılan sade ve kısa hitap cümlesi, muhatabın veziriazam da olmadığını düşündürmektedir. Sultan Bâyezid'in hastalığını, tıbbî terimler kullanmadan ve ayrıntısına girmeden anlatması; yalnızca halsizlik, yüksek ateş ve öksürük

[28] Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (=TSMA), nr. E. 760.

gibi belirtilerden bahsetmesi, raporu yazanın hekim olmadığını akla getirmektedir. Diğer taraftan Mehmed'in, padişahın durumunu ve yanına gelip gidenleri şahsen takip edebilecek bir mevkiide olduğu görülmektedir. Muhtemelen Mehmed, Dimetoka'ya giderken II. Bâyezid'in yanına mihmandar tayin edilen saray görevlilerinden; raporunu yolladığı kişi de büyük ihtimalle saray ağalarından birisidir.

Raporda üzerinde durulması gereken esas konu, Sultan Bâyezid'in hastalığının ne olduğudur. Mehmed, padişahın önceki rahatsızlığından bahsetmemekte, ihtiyarlık ve yolculuk yüzünden hastalandığını belirtmektedir. Buna mukabil hemen bütün kaynaklar II. Bâyezid'in uzun süredir ciddi sağlık sorunları yaşadığı ve yolda fenalaştığı hususunda müttefiktirler. Mesela Adâ'î-yi Şîrâzî, yolculuk esnasında padişahın rahatsızlığının arttığını, "attığı her adımda ve konakladığı her yerde" durumumun biraz daha ağırlaştığını, sonunda konuşamaz hâle geldiğini, nefes alacak takati kalmadığını ve eceliyle vefat ettiğini yazar[29].

Sa'd bin Abdülmüte'al, padişahın vefatı öncesindeki hastalığını biraz daha somutlaştırılmaktadır[30]: "...Sultân Bâyezid Hân-ı Gâzî Dimetoka'ya müteveccih oldı. Meger pirlik sultânının hükm-i kazâ imzâsı milket-i mestîlerine be-gâyet müstevlî olmışdı. Mütekâzî oldı ki, mizâc-ı şerîfleri 'âlem-i gubrâda âsîb-i sefer-i cismânî tahammüline bî-tâb olub, menâzil-i 'ukbâ içre seyr-i rûhânî serverleriyle imtizâc eyleye. Zarûrî harr u berd-i müsâferete tâkat getirmeyüb, i'tidâl-i terkîb-i beden-i mübârekleri tegayyür ve ihtilâle vardı. Âhir Edirne civârında Hâsköyü'ne yakın yere varıcak, maraz-ı aslîleri mütezâyid olmagla ...kazâ-yı Rabbânîyle fezâ-yı rahmet-i Rahmân'a vâsıl oldı".

Anlaşılacağı üzere Sa'd bin Abdülmüte'al, yeni bir hastalıktan bahsetmemekte, Mehmed'in raporunun aksine yolculuk koşullarının ihtiyar padişahın "maraz-ı aslî"sini arttırdığını ve II. Bâyezid'in bu yüzden öldüğünü bildirmektedir. Burada kastedilen "maraz-ı aslî", nikris (gut/damla) olmalıdır. Zira çeşitli kaynaklarda padişahın uzun süredir bu hastalıktan muzdarip olduğu belirtilir. Nitekim Andrea Gritti, nikrisin daha

[29] Adâ'î-yi Şîrâzî, *Selim-nâme*, s. 55. Ayrıca bk. Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991, s. 356, 374.

[30] Sa'd bin Abdülmüte'al, *Selim-nâme*, s. 121-122.

1503'lerde padişahın faaliyetlerini kısıtlamaya başladığını yazar[31]. Osmanlı kaynakları da bunu destekleyici bilgiler verirler[32].

Haniwaldanus Anonimi müellifi, Sultan Bâyezid'in saltanat yıllarından bahsederken çeşitli vesilelerle padişahın nikris ağrılarından muzdarip olduğunu, yaşı ilerledikçe yürüyemez hale geldiğini, 1507-1508'lerden itibaren yatağa düştüğünü ve çok zayıfladığını nakleder. Padişahın ölümü bahsinde de, nikristen bahsetmemekle birlikte, Yunus Paşa'nın refakatinde İstanbul'dan Dimetoka'ya giderken yolda çok hastalandığını, gücünü tamamen kaybettiğini ve Hafsa-Edirne arasındaki bir yerde öldüğünü yazar[33].

İbn Kemâl, Şehzâde Selim'in Trabzon'da Kefe'ye geçmesinin sebeplerini anlatmaya, "Sultân Bâyezid'ün... nikrîs zahmeti, ki maraz-ı mevrûsiydi, hudûs bulmış, mizâcına tamâm müstevlî olmuşdı" sözleriyle başlar[34]. II. Bâyezid'in ölümünü, tafsilatına girmeden, "ol muvâfık-sûret ve münâfık-sîret hekîm teba'atiyle ki ilâcda hâzık-ı tabîbdir sû-i mizâc müstahkem arâsta balğam bırakmışdı... İlâc müfîd olmayub kuvvet-i mizâcın inhitâtı ve za'f-ı bünyenin izdiyâdıyla gitdikce zahmeti iştidâd buldı" diyerek yine eski hastalığıyla izah eder[35].

II. Bâyezid'in musahiblerinden Tatavlalı Mehmed Ali Bey'in oğlu olan Mahremî, 1512'de padişahın nikris hastalığı ve ihtiyarlığı yüzünden kendi

---

[31] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1998, s. 247'den naklen.

[32] İshâk Çelebi, İstanbul depremi öncesinde ayaklarındaki "maraz" yüzünden II. Bâyezid'in memleket işleriyle ilgilenemediğini söyler (bk. *Selim-nâme* (Keskin), s. 19-20). Matrakçı Nasuh, 1503'te Venedik'le yapılan anlaşma sonrasında padişahın "nikrîs zahmeti"nden ötürü sefere çıkamadığını kaydeder (bk. Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, s. 294. Karşılaştırmak için bk. *Tevarih-i Âl-i Osman* (Söylemez), s. 156; Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid*, s. 193). *Tevârih-i Âl-i Osman* müellifleri ise, Uğraşdere'deki savaş münasebetiyle, "Sultan Bayezid'ün ayaklarınun dermânı yoğ idi. Ata binmeye kudreti yoğ idi. Araba içinde idi" sözleriyle padişahın artık hareket edemez hâle geldiğini nakleder (bk. *Anonim Osmanlı Kroniği* (Öztürk), s. 141. Aynı malumat için bk. *Tevârîh-i Âl-i Osman* (Giese), s. 134; *Tevârih-i Âl-i Osman* (Akgün), s. 66; *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 249; Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 119).

[33] *Haniwaldanus Anonimi*, s. 34, 44, 46, 49, 56, 60, 69.

[34] İbn Kemâl, *VIII. Defter*, s. 38-39.

[35] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü Meselesi", *Tarih Dergisi*, 24 (1970), s. 13'den naklen.

rızasıyla tahttan çekilmek istediğini söyler. Sultanın Dimetoka yolunda hastalanması, tedavi çabaları ve vefatı hakkında şunları yazar[36]:

"Olup dest-i marazdan hasta vü zâr
Vücûd-ı nâzüki bîmâr-ı timâr

Tâbibân-ı Aresto-hikmet ü fer
Nefesde çün Mesîh-i rûh-perver

Alup def'i gezend-içün ele cân
Devâ eyler be-kadr-ı vüs' ü imkân

Giceler cem' olup gird-i serîre
İdüp bâdâm-ı encümden harîre

Sergehden mizâca kuvvet-içün
Sunarlar şâha perhîz-ile her gün

Mehün kand u günün nîlûferinden
Şarâb-ı subhgah olup mu'ayyen

Şifâ virmek dilerler şerbet-ile
Ecelden def' ola mı hikmet-ile

Kazâya itmedi çün sûd şerbet
Devâ dâ' oldı vü şâh itdi rıhlet".

Keşfî, yine padişahın "maraz"ına işaret eder ve bilhassa tedavi teşebbüsleri hakkında geniş malumat verir. Müellifin yazdıkları, yüksek ateş hususunda Mehmed'in raporunu teyit ve ikmâl etmesi bakımdan da önemlidir. Buna göre, bir sabah yakını II. Bâyezid, "kesret-i safradan" sararıp soldu, bütün vücudu titremeye başladı, ateşi yükseldi, dudağında uçuk çıktı,

[36] *Mahremî ve Şeh-nâme'si, I. Kısım, Yavuz Sultan Selim Dönemi, İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin,* haz. Hatice Aynur, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1993, s. 1-3, 236-237, 257-258.

baş dönmesinden ve baş ağrısından "dimağı muhtell olub delürdi". Sabah herkes uyandığında, "...takdîr-i Yezdânî birle cevher-i vücûdun araz-ı marazla ma'rız-ı hüvelnâkâ ve menzil-i infikâka düşürüb devlet-i sıhhati şaşurub avârız-ı yevmiyyeden ve fart-ı yübûset-i hummâ-yı hem-miyeden bedenî nahîf ve hayli za'îf" olduğunu görünce hekimleri huzuruna çağırdı. Hekimler gelip padişahın "nabzına el urub ve karoresin görüb, müddet-i yevminin ve yukza-i nevminin esbâb u alâmetine göre münzic muğlablar ve müntezic şerâblar ve münâsib lu'âblar ve kurs-ı sandal u öd ve şekker-i buhûr u şerâb, tût-ı pür-sûd birle mutâbık hubûbât ve muvâfık rübûbât ile mübâşeret-i ilâcına ve takviyet-i mîzâcına meşgûl olub cüvâriş-i anberî gıdâlar ve devâil-i misk-ezferi devâlar buyurdular. Ammâ seyelân-ı balgamîsini taklîl ve gayelân-ı demevîsi tahlîl edemeyüb, süddesi teftîh ve hâtırı tefrîh bulmayub vardıkça ihtirâk-ı mevâd ve inhifâk-ı fu'âd hâsıl edüb" kısa süre içinde Sultan Bâyezid vefat etti[37].

II. Bâyezid'in ölüm sebebinin tıbbî olarak tahlili, şahsen sahip olmadığımız, bir uzmanlık gerektirmektedir. İzzettin Barış, padişahın nikris hastası olduğunu yazar ve ölümünü de bu kapsamda değerlendirir[38]. Şehsuvaroğlu ise Osmanlı hükümdarlarının ölüm sebebi olarak kaynaklarda sıklıkla zikredilen nikris teşhisine güvenilemeyeceğini belirtir. Nikrisin metabolizma hastalığı olduğunu, ihtilâtlarıyla bir ölümü hazırlayabildiğini, fakat devrin sınırlı teşhis imkânları sebebiyle nikris müşterek tabiriyle nikris (gut), romatizma ve türleri, diyabete bağlı arterit obliterant ile arterio-skleroz

[37] Keşfî, *Selim-nâme* (Sağırlı), s. 23-24. Tekindağ, tedavinin "Yahudi hekim" tarafından yapıldığını söyler ve İbn Kemâl'in sözleri ile Keşfî'nin ilk ifadelerini zehirlenmenin müphem kaynakları arasında kabul eder (bk. "Bayezid'in Ölümü", s. 13). Aynı değerlendirme için bk. Feridun Emecen, *Yavuz*, s. 73. Selahattin Tansel, zehirletme iddiasının Yavuz'u sevmeyenler tarafından uydurulmuş bir şey mütalaa edilebileceğini söyler, fakat yine de II. Bâyezid'in ölümünün şüpheli olduğunu belirtip Keşfî'nin ilk sözlerine atıfta bulunur, bk. *II. Bâyezid*, s. 346, 348-349. II. Bâyezid'in vefatına da Osmanlı kaynaklarından bir kısmını özetleyerek bir araya getiren Ahmet Uğur, Keşfî'deki malumatın bu şekilde değerlendirilmesini tenkit ve zehirlenme iddialarını red eder, bk. *The Reign of Sultan Selîm I*, s. 206. Zeynep Tarım, Yavuz'un babasını zehirleterek öldürdüğüne dair kayıtların henüz açıklığa kavuşmamış olduğunu söyler ve Keşfî'deki malumatı II. Bâyezid'in hastalığı kapsamında ele alır, bk. *Cülus ve Cenâze Törenleri*, s. 90.

[38] Y. İzzettin Barış, *Osmanlı Padişahlarının Yaşamlarından Kesitler, Hastalıkları ve Ölüm Sebepleri*, Ankara 2002, s. 63.

gibi birçok hastalığın ifade edilebildiğini söyler. Zehirlenme iddiasını reddeden Şehsuvaroğlu'na göre, Sultan Bâyezid gençliğinde alkole, afyona ve bilhassa afyon şurubuna müptela olduğundan uzun senelerdir "deveran ve cümle-i asabiye zaafına" müptelaydı; yaşlandıkça bu hastalıklara muhtemelen bir "arterio-skleroz senil" de eklenmiş olmalıdır. Evlat acıları, taht kavgaları gibi sıkıntılarla büsbütün yıpranan ihtiyar padişah, yolculuk şartlarına fazla tahammül edememiş ve nihayet "kalp zaafı" neticesi son nefesini vermiştir[39].

Sultan Bâyezid'in vefat yeri ve tarihi ilgili kaynaklardaki farklı ve genelde hatalı malumat, Rumeli beylerbeyi Yunus Paşa'nın arzları sayesinde düzeltilmiştir. Bu arzlara göre Sultan Bâyezid, 25 Rebiülevvel 918/10 Haziran 1512'de Havza yakınlarındaki Abalar Köyü'nde vefat etti. Yunus Paşa, padişahın naaşını tekfin ettirip derhal arabayla İstanbul'a doğru yola çıkarttı[40]. Yavuz Sultan Selim ve devlet erkânı matem kıyafetleriyle cenazeyi karşıladılar ve kendi yaptırdığı camiide son vazifelerini yerine getirdiler[41]. Sultan Bâyezid, Eyyüb'de kubbesiz bir mezara gömülmesini vasiyet etmesine rağmen camiisinin önüne defnedildi ve daha sonra üzerine türbe yapıldı[42].

III. Kaynaklara Göre Sultan Bâyezid'in Ölümü Meselesi

II. Bâyezid'in payitahttan ayrılmasının üzerinden henüz bir ay geçmeden naaşının geri getirilmesi, birtakım şayiaların dillendirilmesine yol açtı. Mevcut siyasî iklimde bu vefat, bazı kimseler tarafından "şüpheli" bulundu ve gözlerin çevrildiği isim de Yavuz Sultan Selim oldu.

Anadolu'da kardeşine karşı taht mücadelesi yürüten Şehzâde Ahmed, muhtemelen payitahttaki casuslarından veya taraftarlarından babasının akıbetini öğrenmiştir. Memlük Sultanı Kansu Gavrî'ye gönderdiği mektupta,

---

[39] Bedi N. Şehsuvaroğlu, "Osmanlı Padişahlarının Âkıbetleri ve Ölüm Sebepleri Hakkında Tıp Tarihi Bakımından İnceleme", *V. Türk Tarih Kongresi, 12-17 Nisan 1956, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1960, s. 393, 396-397.

[40] Yunus Paşa'nın arzları için bk. Selahattin Tansel, *II. Bâyezid*, s. 346-350; Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", Ekler, Belge-III ve IV.

[41] Cenaze merasimi için bk. Zeynep Tarım, *Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 92-93.

[42] Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 2011, s. 708.

"Selimşah"ın "envâ' hîle ile" tahtı cebren elinden alması yüzünden Sultan Bâyezid'in oldukça sıkıntılı bir halde İstanbul'dan ayrıldığını, "Mazludere" yakınlarına ulaştığında sağlığının bozulduğunu, "a'raz-ı maraz"ının şiddetlendiğini ve burada vefat ettiğini yazar. Şehid olarak andığı babasının ölüm sebebi olarak da "karındaşımız cânibinden olduğı meşhûr ve müte'ârifdir" şeklinde muğlak bir ifade kullanır. Anlaşılacağı üzere Şehzâde Ahmed, kardeşinin babasını "zehirlendiğine" dair bilgi ve iddia sahibi değilse de Yavuz aleyhindeki dedikodulardan haberdardır[43].

Memlük tarihçisi İbn İyas, Sultan Bâyezid'in ölüm haberi Mısır'a ulaşınca halkın çok üzüldüğünü ve ağladığını, üç-dört camiide gıyabî cenaze namazı kılındığını ve Kansu Gavrî'nin de namaza katıldığı söyler[44]. Padişahın ölüm sebebi olarak da, Şehzâde Ahmed'in mektubunu hatırlatacak şekilde, şunları kaydeder: "[Sultan Selim] daha babası sağken birkaç ay padişahlık yapmıştı. Zira babası uzun müddet hasta yatmıştı. Dediklerine göre, babasının ölümünde acele etmiş, padişahlık için onu öldürmüş..."[45].

Venedik kaynaklarında, Sultan Bâyezid'in vefatına dair farklı malumata rastlanmaktadır. Nicolo Zustignan, 11 Haziran 1512 tarihli mektubunda Sultan Selim'in Şehzâde Ahmed ile savaşmak için Anadolu'ya geçmeye hazırlandığını ve II. Bayezid'in Dimetoka'ya hareket ettiğini bildirmiştir. Dubrovnik üzerinden Venedik'e giden Jacomo di Zulian ise, padişahın 10 Haziran'da Dimetoka'ya bir günlük mesafede yolda öldüğünü haber vermiştir[46]. Foscolo, Osmanlı başkentinden dönünce Senato'yu bu konuda

---

[43] TSMA, E. 566-31. Mektubun içeriğinden ilk defa İsmail Hakkı Uzunçarşılı bahsetmiştir, bk. *Osmanlı Tarihi*, II, 245; "Onbeşinci Yüzyılı İlk Yarısiyle Onaltıncı Yüzyılın Başlarında Memlûk Sultanları Yanına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensup Şehzadeler", *Belleten*, XVII/68 (1953), s. 531. Çağatay Uluçay, kısmen neşrettiği bu mektubun II. Bâyezid'in Yavuz tarafından zehirlenmediğine önemli bir mesned olduğu kanaatindedir, bk. "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *Tarih Dergisi*, 10 (1954), s. 138.

[44] Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim'in Siyasi ve Askeri Hayatı*, İstanbul 2001, s. 39'dan naklen.

[45] İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi* (*Bedâyi'ü'z-zühûr fî Vekayi'd'd-duhûr)*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul 2016, s. 327.

[46] Sanuto, *I diarii*, XIV, 483. Şehabettin Tekindağ, Zustignam'ın mektubunda zehirlenme meselesine dair haberlerin bulunduğunu yazar, bk. "Bayezid'in Ölümü", s. 12. Fisher, bu mektubu içeriğinden bahsetmeksizin ve zehirlenme iddiasına kaynak göstererek eserinde kullanmıştır, bk. *Sultan Bayezid*, s. 137.

daha geniş şekilde şöyle bilgilendirmiştir[47]: "Bâyezid, Edirne'ye yaklaştığında rahatsızlandı. Birkaç gün bulundukları yerde konaklamak zorunda kaldılar. 10 Haziran'da öldü. Naaşı hemen İstanbul'a gönderildi ve imaretinde toprağa verildi. Ordudakiler, [II. Bâyezid'in] oğlu Selim tarafından zehirlenmiş olmasından şüphelendiler, zira Selim'in kullarının itaati konusunda zorlandığını görüyorlardı. Ancak sultanın yaşı çok ilerlemişti, rahatsızdı ve ayrıca Selim babasının ölümüne çok üzülmüş görünüyordu. Yine de Bâyezid'in zehirlenip zehirlenmediği konusuna bir açıklık getirilemedi". 1517'de Mısır'a gelen Alvise Mocenigo ise, padişahın huzuruna girip çıkan bir Venedikli'ye istinaden Yavuz hakkında, "babasını zehirlediği de doğru değilmiş, babası eceliyle ölmüş" ifadelerini kullanır[48].

Sultan Bâyezid'in ölümüne dair ilginç bir kaynak serisi, "*Bizans Kısa Kronikleri*" adıyla bilinen ve farklı müelliflere ait eserlerdir. Bunlardan her ikisi de 1514 hadiseleriyle biten kroniklerden ilkinde 1512'de Sultan Selim'in hükümdar olduğu; diğerinde ise buna ilaveten II. Bâyezid'in aynı yıl öldüğü belirtilir[49]. Kanunî'nin cülusuyla son bulan kroniklerden birincisinde, Mayıs 1512'de "Şehir"in dışında; ikincisinde, karışık bir kronolojiyle, fakat yine herhangi bir sebep belirtilmeksizin II. Bâyezid'in vefatı haber verilirken; üçüncü kronikte, Sultan Selim'in "babasını tahttan kovarak" hükümdar olduğu zikredilip sabık padişahın vefatı şöyle kaydedilir: "[II. Bayezid] Üç ay sonra Selymbria'da [Silivri] ölür, bazılarına göre aşırı üzüntünden; başkalarına göre kendi oğulları tarafından zehirlenerek katledilir"[50]. III. Murad'ın cülusuyla nihayete eren kronikteyse, Yavuz'un 10 Haziran'da babasını Silivri'de koneion adlı zehirli bitkiyle öldürdüğü söylenir[51]. Bu eserlerde zehirlenme iddiasının bir rivayet olmaktan çıkıp kesin bilgiye dönüştürülmesi, aşağıda bahsedilecek, Batı literatüründeki algının tesiri olmalıdır.

---

[47] Andrea Foscolo, *Relazione*, s. 28.

[48] Marino Sanuto, *I diarii*, vol. XXV, haz. F. Stefani-G. Berchet-N. Barozzi, Venezia 1889, s. 440.

[49] *Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora), Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları*, çev. Şahin Kılıç, İstanbul 2013, s. 139, 190.

[50] *Bizans Kısa Kronikleri*, s. 127; 194-195, 198; 160.

[51] *Bizans Kısa Kronikleri*, s. 156. Bu kroniklerde, Yavuz'un cülusu ve sebep zikredilmeksizin II. Bâyezid'in vefatına dair diğer kayıtlar için bk. s. 116, 165, 173, 179, 186, 210, 231, 236, 245, 251, 257, 282, 285.

Benzer durum Safevî kaynaklarında da müşahede edilmektedir. Uzun yıllar Şah Tahmasb'ın sarayında münşilik yapan Hasan Rûmlu, sitayişkâr ifadelerle andığı II. Bâyezid'in ölümü hakkında şunları yazar[52]: "Rûm'da yeniçeri topluluğu, ...Sultân Bayezit'i tahtan indirip, Trabzon egemeni olan oğlu Selim'i İstanbul'a getirerek, saltanat tahtına oturttular. Bu üzüntüye dayanamayan (Sultân Bayezit) hastalanarak vefat etti". Şah Abbas'ın elçisi olarak 1599'da Avrupa saraylarını dolaşan Oruç Bey Bayat (Don Juan) ise, "...II. Bâyezid'in oğlu Selim, en kötü bir tavırla ve en zalimce bir davranışla tahtı ele geçirdi. Çünkü babasını zehirlemişti. Bu barbarlık Osmanlı hanedanına has bir davranıştır. Çünkü yeni sultan tahta geçer geçmez, kendisine karşı çıkan olmasın diye bütün kardeşlerini hatta babasını bile öldürür"[53] sözleriyle Batı literatürüne uygun bir değerlendirmede bulunur.

Eserlerini Yavuz ve Kanunî devirlerinde kaleme alan Osmanlı müelliflerinden bazıları yukarıda belirtildiği üzere II. Bâyezid'in yolda hastalanarak, bazılarıysa bundan da söz etmeksizin[54] eceliyle öldüğünü yazarlar. Bu durumu sadece "Osmanlı tarihçilerinin... Selim'in babasının ölümüyle olası bir ilişkisinin, zaten sorunlu bir süreçten sonra Osmanlı tahtına çıkmasının meşruiyetini iyice zedelemesinden duydukları kaygı"[55] ile izah etmek, fazlasıyla genellemeci ve bir o kadar da yetersizdir. Zira Yavuz'a yönelik ithamları eserlerine almaktan "çekinmeyen" bazı Osmanlı müellifleri de onun babasını öldürttüğüne dair bir iddia yahut imada bulunmazlar.

---

[52] Rumlu Hasan, *Şah İsmail Tarihi (Ahsenü't Tevârih)*, çev. Cevat Cevan, Ankara 2004, s. 166-167.

[53] *Bir Şiî/Katolik, Oruç Bey Bayat/İranlı Don Juan, İlişkiler*, çev. Tufan Gündüz, İstanbul 2014, s. 94.

[54] İdrîs-i Bidlîsî, *Selim Şah-nâme*, s. 108-109; Şükrî-i Bidlisî, *Selîm-nâme*, 105-106; İbn Kemâl, *IX. Defter*, s. 67-68; Celâl-zâde, *Selim-nâme*, s. 100; Lütfî Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 196; *Anonim Osmanlı Kroniği* (Öztürk), s. 143; *Tevârîh-i Âl-i Osman* (Giese), s. 135; Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 120; *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 255-256. İdrîs-i Bidlîsî (bk. *Heşt Bihişt*, s. 932-933) ve İshâk Çelebi (bk. *Selim-nâme*, s. 160-162), II. Bâyezid'in vefatından bahsederken ihtiyarlığını ve hastalığını vurgular. Son müelliften yararlandığı anlaşılan Matrakçı Nasuh'a göre, Sultan Bâyezid, "İstanbul'dan çıkıcak nakd-i ömrlerini isrâfla harc itmeğe başlayup sermâye-i vücûdların düketmeğe kasd eyleyüp kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil idüp gelüp Hafsa ile Sazlu-dere mâbeynine vusûl bulıcak" vefat etmiştir, bk. *Târîh-i Âl-i Osmân*, s. 307.

[55] Erdem Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 87.

Mesela Yavuz'u "bî-edeblik" edip tahtı hileyle ele geçiren bir gasıp olarak tanıtan ve Sultan Bâyezid'in bu yüzden oğluna beddua ettiğini söyleyen bir müellif, sultanın eceliyle öldüğünü yazar[56]. Gelibolulu Mustafa Âli, bir taraftan II. Bâyezid'in "esnâ-i râhda ba'zı maraz ârız olup iştidâdından ve ba'zılar kavlince pîrlik za'fı ve gumûm-ı kesîre ve sâir vesâvis izdiyâdından birkaç gün içinde" öldüğünü yazarken, diğer taraftan babasının Dimetoka'ya giderken "Selim Hân'ım çünki beni rencîde-i hâtır itdin, Allah'dan dilerim kılıcın keskin ola, ömrün tavîl olmaya deyü bed-du'â" etmesini Yavuz'un vefatı sebeplerine dair rivayetler arasında zikreder[57].

Eserini III. Murad devri başlarında yazan Cenâbî, Osmanlı müelliflerinden II. Bâyezid'in zehirlenerek öldürüldüğünü söyleyen -tespit edilen- ilk isimdir. Müellif, padişahın Dimetoka'ya giderken Çekmece'de öğle namazı için durduğunu, abdest suyuna konulan zehirden ötürü sakalları dökülünce durumu anladığını, maiyetindekilerden kendisini geri götürmelerini istediğini, fakat İstanbul'a varamadan öldüğünü yazar. Bu malumat, Cenâbî'ye istinaden bazı Arapça eserlerde kısmen veya aynen tekrar edilmiştir[58]. Ancak Cenâbî'nin II. Bâyezid'in "zehirlendiği" yer ve ölüm sürecine dair sözleri hatalıdır.

XVII. asır müelliflerinden Evliya Çelebi, II. Bâyezid'in "sebeb-i intikâlinde kıyl [ü] kâl-i kesîre olup "Âh Cem Şâh" deyü rûh teslîm etdi derler. Ba'zılar mesmûmen merhûm olurken, "Selîm ömrün az olup gazân çok olsun" deyü" beddua ettiğini söyleyerek bu konudaki dedikodulara atıfta bulunur[59]. Müneccimbaşı, evvela Sultan Bâyezid'in yolda hastalığının

[56] *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Hikâyet-i Zuhur-ı Âl-i Osman (Transkripsiyon, İnceleme, Dizin)*, haz. Sebahattin Köklü, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s. 68-70. Müellif, hatalı bir şekilde, II. Bâyezid'in tahtı oğluna bıraktıktan iki sene sonra öldüğünü yazar.

[57] Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, vr. 204a, vr. 255b. Feridun Emecen, Sultan Bâyezid'in ölümüne dair verdikleri malumat hariç, *Anonim* ve Âli'ye atıfta bulunur, bk. *Yavuz*, s. 71-72.

[58] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 13-14; Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Camiu'd-düvel (II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Devri)*, haz. Nuri Ünlü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1990, [Notlar], s. 106. Ayrıca bk. Mustafa Cezar, *Mufassal*, II, 708; Feridun Emecen, *Yavuz*, s. 73.

[59] Evliya Çelebi bin Derviş Muhammed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, haz. Robert Dankoff-Seyit Ali Karaman-Yücel Dağlı, İstanbul 2006, s. 68. Feridun Emecen, Evliya Çelebi'nin II. Bâyezid'in zehirlenmesinde çok açık şekilde Sultan

şiddetlendiğini ve Edirne civarında vefat ettiğini yazar; devamında padişahın hastalıktan değil zehirlendiği için öldüğünün söylendiğini zayıf bir rivayet olarak nakledip, doğrusunu ancak Allah'ın bildiğini kaydeder[60]. Hezârfen Hüseyin ise II. Bâyezid'in Dimetoka'ya varamadan yolda "şerbet-i şehâdet nûş itmekle" vefat ettiğini belirtir. Mezkûr tabir, zehirlenme iddiasının mesnedlerinden kabul edilmişse[61] de başka vesilelerle Cenâbî'yi kullanan müellifin bu hususta kaynağına itibar etmemesi dikkat çekicidir. Öte yandan Yavuz'un yakın çevresinden Şükrî-i Bidlîsî de II. Bâyezid'i mütemadiyen "şehîd", "merhûm-ı şehîd", "magfûr-ı şehîd", "padişah-ı şehîd" sıfatlarıyla[62] yâd ettiği gibi çeşitli kaynaklarda Yavuz[63] ve Kanunî[64] için de bu tabir kullanılmaktadır.

Yavuz Sultan Selim'in babasını zehirlettiği iddialarının tamamen farklı bir mahiyet kazandıran isimler, Theodoros Spandunis ve Giovan Antonio Menavino'dur. Her ne kadar Angiolello, II. Bâyezid'in zehirlendiği iddiasına kaynak gösterilmişse[65] de müellifin eserinde buna dair açık bir bilgi yoktur. II. Bâyezid devrinin başlarında memleketine dönen Angiolello konuya dair, "...Bu arada Selim, babasının isteği dışında Edirne'de beyliğini sürdürüyordu. Yeniçerilerin statüsünü kaybetmesinin ardından, Sultan Bâyezid, o yıl Edirne'de öldü. Kölelikten kurtulmak için onu oğlunun öldürttüğü düşünüldü... Ertesi gün Selim İstanbul'a girdi ve resmi bayram

Selim'in parmağı olduğunu beyan etmekten çekinmediğini yazar, bk. *Yavuz*, s. 72-73.

[60] Müneccimbaşı, *Camiu'd-düvel*, s. 65-66

[61] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 13. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 245; Mustafa Cezar, *Mufassal*, II, 708.

[62] Şükrî-i Bidlîsî, *Selîm-nâme*, s. 87, 105-106, 108-109.

[63] Keşfî, *Selim-nâme* (Sağırlı), s. 12.

[64] Zeynep Tarım, Kanunî için de bu tabirin kullanıldığına işaretle, II. Bâyezid'in yumuşak, hoşgörülü ve dindar olması dolayısıyla Hezârfen'in bu sıfatı tercih etmiş olabileceğini belirtir, bk. *Cülûs ve Cenaze Törenleri*, s. 90.

[65] Şehabettin Tekindağ, Angiolello'nun eserini kitabına alan Donado da Lezze'nin II. Bâyezid'in oğlunun emri üzerine zehirlendiğini iddia ettiğini yazar ve bu hususta ifadelerini aynen nakleder (bk. "Bayezid'in Ölümü", s. 11-12). Ancak da Lezze, kaynağına uygun olarak, II. Bâyezid'in oğlu tarafından öldürüldüğünün söylendiğini belirtir.

ilan etti" demektedir[66]. Görüldüğü üzere hadiselerin seyrini de karıştıran Angiolello, sadece Sultan Bâyezid'in vefatı hususunda kendisine ulaşan söylentileri nakletmektedir.

Uzun süre Osmanlı topraklarında yaşayan Theodoros Spandunis, Yavuz'un baba katili olduğu iddiasının Batı literatüründe yer bulmasını sağlayan ilk isimlerdendir. Spandunis, kitabının ilk versiyonunu Kral XII. Louis'e sunmuş ve bu eser 1519'da Fransızca olarak basılmıştır. Rum yazar, müteakip yıllarda eserine mükerreren gözden geçirmiş, çeşitli ilavelerde bulunmuş ve 1538'de tamamladığı nihaî halini Prens Henri'ye (II. Henri) ithaf etmiştir[67]. Spandunis, kitabının 1519 baskısında, yalnızca Yavuz'un babasını tahtan çekilmeye zorladığını, II. Bâyezid'in kalan günlerini "Büyük Deniz'in ötesinde" geçirmek istediğini, fakat -nereye gittiğinden bahsetmeksizin- yolda oğlu tarafından zehirletildiğini söyler[68]. Kitabının 1538 baskısında ise, II. Bâyezid'in tahttan çekilince takriben yirmi gün İstanbul'da kaldığını, ardından Dimetoka'ya gitmek istediğini belirtir. Sultan Selim'in de Yunus Paşa'yı babasının maiyetinde görevlendirdiğini, fakat babasının yanına aldığı yüklü miktardaki hazineyi Şehzâde Ahmed lehine kullanacağından şüphelendiğini, gizlice Yunus Paşa'ya sultanı zehirlemesini tembihlediğini, böylece II. Bâyezid'in Dimetoka'ya varamadan Sazlıdere'de öldürüldüğünü ileri sürer[69].

Spandunis'in eserini tekrar tertip ederken bazı *Tevârih-i Âl-i Osman*'lardan yararlandığı anlaşılmaktadır, ki kendisi de isim zikretmeksizin

---

[66] Giovan Maria Angiolello, *Fatih'in İç Oğlanı Anlatıyor… Fatih Sultan Mehmet*, çev. Pınar Gökpar, İstanbul 2011, s. 247.

[67] Theodoros Spandunis, *Osmanlı Sultanları*, haz. Donald M. Nicol, çev. Necdet Balta, İstanbul 2015, s. 16, 22; Robert Schwoebel, *Hilâlin Gölgesi, Rönensans'ta Türk İmajı (1453-1517)*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2013, s. 329-330.

[68] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 11-12'den naklen. Tekindağ, Spandunis'in eserinin 1519'daki Fransızca baskısını esas alan ve Schefer'in 1896'da yayınladığı kitaba atıfta bulunur.

[69] Theodoro Spandugnino, *Patritio Constantinopolitano, De la origine deli Imperatori Ottomani, ordini dela corte, forma del guerregiare loro, religione, rito, et costumi de la natione*, [C. N. Sathas, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Àge*, IX, Paris 1890, içinde], s. 179. Bu metin, Spandunis'in kitabının 1538'de tamamladığı son versiyonun tam metnidir. Sathas neşrinin "serbest tercümesi"ni yapan Nicol, konumuza dair birçok önemli ayrıntıyı kendi metnine almamıştır, bk. Theodoros Spandunis, *Osmanlı Sultanları*, s. 97.

Türk kroniklerini kullandığını söyler[70]. Bununla birlikte Rum yazarın, Yunus Paşa hakkında kaynağına sadık kalmadığı görülmektedir. Zira *Tevârih-i Âl-i Osman* müellifleri, paşayı "Sultan Ahmedlü" olarak tanıtırlar[71]. Yunus Paşa, Sa'd bin Abdülmüte'al tarafından II. Bâyezid'in "kadîmi nâzire'l-iltifâtında kendü terbiyet-i pâdişâhâneleriyle mürebbî"[72] olan; İdrîs-i Bidlîsî tarafından da padişahın "yakınlarından" ve "çocukluğundan beri hilafetin mumu etrafında" pervane gibi dönen[73] bir isim olarak tavsif edilmektedir. *Haniwaldanus Anonimi*'nde ise Sultan Bâyezid'in Dimetoka'ya giderken "çok sevdiği" Yunus Paşa'nın maiyetine verilmesini ve hayatının sonuna kadar yanında bulunmasını istediği, Yavuz'un da bunu kabul ettiği nakledilir[74]. Şayet bu eserlerdeki tanımlama doğruysa Yunus Paşa, Yavuz'un babasını zehirletmesi veya sabık hükümdarın Rumeli'de tahtını geri almaya yönelik muhtemel faaliyetlerini denetlemek üzere hususî olarak maiyetinde görevlendirmesi[75] için uygun bir isim değildir.

Theodoros Spandunis'in Yunus Paşa'yı "zehirleme" hadisesinin faili olarak göstermesi sonraki yıllarda Batı literatüründe geri plana düşmüş[76], fakat II. Bâyezid'in Dimetoka'ya götürmek istediği "hazine"nin miktarı Paolo Giovio tarafından daha da arttırılmıştır. İtalyan tarihçiye göre, Sultan Bâyezid İstanbul'dan ayrılırken devlet hazinesinden altın ve gümüş işlemeli vazolar, yüklü miktarda para haricinde, mücevher dolu çuvallar ve çok büyük değere

---

[70] Theodoros Spandunis, *Osmanlı Sultanları*, s. 17.

[71] *Anonim Osmanlı Kroniği* (Öztürk), s. 141; *Tevârîh-i Âl-i Osman* (Giese), s. 134; *Tevârih-i Âl-i Osman* (Akgün), s. 66; Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 119; *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 249.

[72] Sa'd bin Abdülmüte'al, *Selim-nâme*, s. 117.

[73] İdrîs-i Bidlîsî, *Heft Meclis*, s. 887-888.

[74] *Haniwaldanus Anonimi*, s. 68.

[75] Erdem Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 86.

[76] Mesela Leunclavius, Spandunis'in Yunus Paşa hakkında yazdıklarını da nakleder, fakat zehirlenme meselesini Menavino ve Giovio'nun yazdıkları doğrultusunda ele alır, bk. Johannes Leunclavius, *Neuwe Chronica Türkischer Nation*, II, Frankfurt/Main 1595, s. 364. Artus Thomas, II. Bâyezid'in Yunus Paşa'yı "herkesten çok sevdiği" için maiyetinde istediğini yazar, fakat bazı kaynaklarının Sultan Selim'in "Yunus Paşa'yı satın aldığını ve daha İstanbul'dan ayrılmadan önce Bâyezid'e zehri verenin de Yunus Paşa olduğunu" söylediklerini belirterek isim vermeden Spandunis'e atıfta bulunursa da Leunclavius ile aynı tavrı sergiler, bk. *Histoire des Turcs*, I, ed. Artus Thomas, Paris 1662, s. 335.

sahip inciler başta olmak üzere her şeyi yanına almıştır. Bunlar, Sultan Selim'in o vakit yapması gerekenler, bilhassa askerler tarafından resmen kabul edilmesi için ihtiyaç duyduğu şeylerdi. Bu "hazine", gerek Giovio[77] gerekse Artus Thomas[78], Michel Baudier[79], Zinkeisen[80] ve Fisher[81] gibi tarihçiler için Yavuz'un babasını öldürtme sebebi/sebeplerinden birisi oldu.

Mamafih Tansel'in işaret ettiği üzere, II. Bâyezid'in yanına bu miktarda hazine alması oldukça şüpheli bir meseledir[82]. Zira doğruluğu teyit edilemeyen bir iddiaya göre, yeniçeriler Eylül 1511'deki isyanda padişahtan devlet hazinesini Şehzâde Selim'e teslim edeceğine dair zorla berat almışlardı[83]. Bazı müelliflere göreyse, padişah tahttan feragat edince hazine sandıklarını paşalarıyla birlikte Yavuz Sultan Selim'e gönderdi[84]. Nicolo Zustignan, 24 Nisan 1512 tarihli mektubunda, II. Bâyezid'in başlangıçta tahtıyla birlikte hazineyi de elinde tutmak istediğini, fakat sonunda her ikisini de oğluna teslim ettiğini yazarak bir bakıma bu bilgiyi doğrular[85]. Ancak Mayıs'ta gönderdiği mektuplarında, yeni padişahın hazinede çok az para bulduğunu, bu durumun sebebini öğrenmeye çalıştığını nakledip, kendisi önceki padişahın bir hayli harcama yaptığını söyler[86]. İmzasız bir

[77] *Informatione di Paolo Giovio vescovo di nocera: A Carlo Quinto İmperatore Augusto*, [*Historia universale dell'origine et imperio de Turchi*, ed. Francesco Sansovino, Venedik 1582, içinde], s. 210; *De fatti illustri di Selim imperator de Turchi tratti dalle historie di Paolo Giovio* [*Historia universale*, içinde], s. 324.

[78] Giovio'ya atfen Athus Thomas, *Histoire des Turcs*, I, 335.

[79] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 12, 16, EK-II.

[80] Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011, s. 407: "Baba katlinin en önemli sebebi, Selim'in muhtemelen Bâyezid'in kalan hazinelerle Şehzâde Ahmed'i tahta geçirmeyi deneyebileceğine dair duyduğu korku idi".

[81] Fisher, *Sultan Bayezid*, s. 137: "Bir başka neden ise yeniçerilere verdiği sözleri yerine getirmek için hazinede yeterince para bulamayan Selim'in Bayezid'in büyük miktar parayı yanında götürmesinden kuşkulanması olabilir".

[82] Selâhattin Tansel, *II. Bâyezid*, s. 348.

[83] *Haniwaldanus Anonimi*, s. 64.

[84] *Anonim Osmanlı Kroniği* (Öztürk), s. 142; *Tevârîh-i Âl-i Osman* (Giese), s. 135; *Tevârih-i Âl-i Osman* (Akgün), s. 67; Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 120; *Târih-i Âl-i Osman* (Karazeybek), s. 253. Muhyiddin Çelebi'ye atfen aynı malumat için ayrıca bk. Selâhattin Tansel, *II. Bâyezid*, s. 348.

[85] Sanuto, *I diarii*, XIV, 246.

[86] Sanuto, *I diarii*, XIV, 287, 304.

mektupta da, Yavuz'un para sıkıntısından "acınacak durumda" olduğu, geçmişe dönük on yıllık hesapları incelettiği, para toplamak için timarları iki katına çıkartmak istediği; II. Bâyezid'in "sipahileriyle ve paralarıyla" İstanbul'dan ayrılmasına sıcak bakılmadığı ileri sürülür[87].

Bu söylentilerin bir kısmının taht değişikliği sonrasındaki mutad uygulamaların farklı ve yanlış anlaşılmasından ibaret olduğu anlaşılıyor. İstanbul depremin yol açtığı yıkımın telafisi, taht mücadeleleri ve isyanlar yüzünden hazinenin boşalmış olması da muhtemeldir. Fakat her şeye rağmen Dimetoka'ya gidip gitmemesi dahi Yavuz'un iznine bağlı olan II. Bâyezid'in Givio'nun iddia ettiği miktarda bir hazineyle yola çıktığı düşünülemez. Nitekim İshâk Çelebi, Yavuz'un babasının bütün ihtiyaçlarını eksiksiz şekilde temin ettiğini ve "hazâyin ve emvâlden havsala-i endîşe ve âmâli mâli oldugınca esbâb" alıp gitmesine rıza gösterdiğini söyleyerek Dimetoka'ya götürülecek şeylerden haberdar olduğunu belirtir[88]. Bernardo Gondola, II. Bâyezid'in, söylentilere göre, beraberinde 470 deve, 80 katır ve üstleri kapalı 24 yük arabasıyla şehirden ayrıldığını; bunlarda ne taşındığın bilinmediğini; maiyetindekilerin sabık hükümdarın elbiseleri ve hazinesi olduğunu düşündüklerini yazar. Yine de bazı kimselerin sultanın bu şekilde gitmesine itiraz ettiklerini, fakat Yavuz'un bunu dikkate almadığını kaydeder[89].

Sultan Bâyezid'in son yolculuğunda hizmetinde bulunan beş gençten birisi olduğunu söyleyen Menavino'nun şahidliği, bu hazine meselesinin asılsız olduğunu ortaya koymaktadır. Menavino, beş yüz adam, dört çuval akçe, iki çuval duka altını, mücevher dolu bir sandık, çadırlar ve ev eşyalarıyla sabah erkenden Dimetoka'ya hareket ettiklerini, Yavuz'un şehirden iki mil uzaklığa kadar babasını uğurladıktan sonra müsaade isteyip geri döndüğünü yazar. Menavino, "zehirlenme" hadisesini de Spandunis'ten tamamen farklı bir surette şöyle anlatır[90]: "[Şehirden ayrıldıktan sonra] Bâyezid kendi keyfine göre günde beş altı mil yol alarak ilerlemeye devam etti. Henüz fazla uzaklaşmamışken çadır kurdurarak kırlarda konakladı. Bunu öğrenen Selim'in aklına yeni bir düşünce geldi. Kendisi kardeşiyle

[87] Sanuto, *I diarii*, XIV, 289-290.

[88] İshâk Çelebi, *Selim-nâme* (Keskin), s. 159.

[89] Sanuto, *I diarii*, XIV, 463-464

[90] Giovan Antonio Menavino, *Türklerin Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İnceleme*, çev. Harun Mutluay, İstanbul 2011, s. 134-135.

savaşmak üzere İstanbul'dan ayrıldığında pederi tekrar şehre dönebilir ve yeniden tahtı ele geçirebilirdi. Bu yüzden başka bir hal çaresi göremediğinden onu zehirlemek için bir plan yaptı. Bâyezid'in Usta Rabi adlı hekimine ona zehirli bir ilâç vermesini emretti. Elmas tozu veya öyle başka karışımlardan ibaret bir zehir olmalıydı ki babasının hayatta kalma şansı olmamalıydı. Ona günde on düka altını vereceğini vadetti. Eğer hekim bunu başaramazsa onu öldürecekti. Hekime ilâcı gönderdi ve onu Bâyezid'e verir vermez derhal İstanbul'a kaçmasını bildirdi. Hekim ölüm korkusuyla ve vaadedilen paranın arzusuyla ilâcı aldı ve onu altın bir kupaya koydu. Sultan Bâyezid'in bulunduğu yere giderek ertesi sabah ona çok iyi gelecek, çok sakinleştirici bir ilâç vermek istediğini söyledi.

Sabah efendisi henüz uyurken odaya geldi ve kupayı sandalyenin üzerine koydu. Sonra efendisi uyanana kadar pek çok defa çadıra girip çıkarak dolaştı durdu. Aradan epey zaman geçip de Sultan'ın uyanmadığını görerek vakit geçtiğini ve gündüz olduğunu öne sürerek onu uyandırdı. Ona ilâcı almak isteyip istemediğini sordu. Bâyezid almaktan memnun olacağını söyledi. Hekim daha evvelden zehre karşı koruyucu şeyler alarak ilâcı kendinde deneyip zararlı olmadığına Sultan'ı inandırdıktan sonra ilâcı ona verdi. Bizlere de terleyene kadar ona su vermememizi, üstünü örtmemizi tembih etti. Sonra da kaçıp gitti. Bu arada Bâyezid acı çekmeye başladı, midesi bulandı ve kustu ve bu hayattan göç etti".

Kendi yazdıklarına göre Menavino, Sultan Bâyezid'in vefatından sonra zor günler yaşamış, İstanbul'a geldiklerinde matem kıyafetleri giydikleri için Sultan Selim'in emriyle arkadaşlarıyla birlikte hapsedilmiş, şefaatçiler sayesinde kendi cezası saraydan uzaklaştırmaya dönüştürülmüştür. Bu arada II. Bâyezid'i zehirleyen Yahudi hekim çıkagelmiş ve kendisine vaadedilen şeyleri istemiş, Yavuz ise hekimin kellesini kestirmiştir. Menavino, Çaldıran Savaşı'ndan sonra İtalya'ya dönmüş ve Vultri'deki (Voltri) ailesini ziyaret etmiştir. Meşhur kitabı ise 1548'de Floransa ve Venedik'te, 1551'de Floransa'da basılmış, Sansovino'nun 1560'da yayınlanan külliyatına dahil edilmiş, müteakip yıllarda Almanca ve Latince tercümeleri neşredilmiştir[91].

[91] Mahmut Adnan Gökçen, "G. A. Menavino'nun Trattato de costvmi et vita de Turchi Unvanlı Risalesinin Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme Başlıklı Harun Mutluay Çevirisinin Eleştirisi", *Osmanlı Araştırmaları*, XLI (2013), s. 361-363.

Menavino'nun kitabının tamamını yahut bazı bölümlerini yayınlanmasından önce Papa Leo'ya (1513-1521) göndermiştir. Paolo Giovio, Giovanni Antonio da Utri adıyla andığı Menavino'nun bu yazılarına atıfta bulunur. İtalyan tarihçi, birçok kimsenin, Sultan Bâyezid'in ihtiyarlığı yüzünden gittikçe zayıflamasından ve uzun süredir devam eden hastalığını çok daha ağırlaştıran kederinden ötürü öldüğünü söylediklerini belirtip Menavino'nun yazılarından hareketle buna itiraz eder. Giovio'ya göre, "açgözlü ve cani ruhlu" Sultan Selim, hem Dimetoka'ya götürülen hazineye sahip olmak istediği hem de kendisi Şehzâde Ahmed'le savaşmak üzere Anadolu'ya geçtiğinde babasının geri dönüp tahtı ele geçirmesinden endişelendiği için II. Bâyezid'i Dimetoka yolunda zehirletmiştir[92]. Ancak Giovio, "zehri" veren Yahudi hekimin ismini "Hammone [Hamon]" olarak yazar ve başta İstanbul'a dönünce Yavuz tarafından öldürülmesi olmak üzere Menavino'nun kitabındaki diğer ayrıntılardan bahsetmez. Giovio'nun kaynağındaki bilgileri değiştirdiği mi yoksa Menavino'nun papaya gönderdiği yazılarda hadisenin böyle mi anlatıldığı tespit olunamamaktadır.

II. Bâyezid'in Yahudi hekim marifetiyle "zehirlenmesi" keyfiyeti, Menavino ve Giovio'nun eserleriyle Batılı tarihçiler nezdinde kesinlik kazanırken yeni ayrıntılarla zenginleştirilmeye devam edilmiştir. Mesela, Sansovino'dan naklen Menavino'nun eserini kullanan *Grekçe Osmanlı Tarihi*'de, Yahudi hekim "Ustrapis"in II. Bâyezid'in yıllardır başhekimliğini yaptığını ve Sultan Selim'in "on bin flori vermek ve büyük bir adam yapmak" vaadiyle onu elde ettiği söylenir[93]. Alman tarihçi Leunclavius ise, Spandunis, Giovio ve ismini zikretmeden Menavino'nun yazdıklarını nakledip Yavuz'un "kendisine günde 1000 akçe gelir sağlayacağı vaadiyle kandırdığı" Yahudi hekim "Ustrab"ın Çorlu'ya vardıklarında II. Bâyezid'i zehirleyip öldürdüğünü, fakat kendisinin de Yavuz tarafından idam ettirildiğini kaydeder[94]. Hekimin isminin Ustarabin/Ustrabin mi Hamon mu olduğuna

[92] *Informatione di Paolo Givio*, s. 210; *De fatti illustri di Selim imperator de Turchi*, s. 324.

[93] *Grekçe Osmanlı Tarihi*, s. 41-44, 187-189.

[94] Leunclavius, *Neuwe Chronica*, s. 364-365.

karar verememişlerse de XVII. asır Fransız tarihçilerinden Artus Thomas aynen[95] ve Michel Baudier kısmen[96] bu malumatı tekrarlamışlardır.

Zehirlenme iddiaları doğru kabul edildiği takdirde karşımıza Yahudi hekimin kim olduğu meselesi çıkar. Menavino ve diğerlerinin yazdıkları gibi padişahının sağlıyla yalnızca bir hekiminin ilgilendiğine inanmak zordur. Nitekim Mahremî ve Keşfî, II. Bâyezid'i son nefesinde tedavi etmeye çalışan hekimlerden bahsederler[97]. Bunların arasında Yahudi hekim ya da hekimlerin bulunması mümkündür. Bir *İn'amât Defteri*'ne göre II. Bâyezid devrinde saray hekimleri arasında İlyas, Yagob, Engürüs/Engülüs, Abraham/Avraham/Avram, Yosif/Yusuf adlarında Yahudi tabipler de görev yapıyordu[98]. Buna mukabil Osmanlı kaynaklarında Usta Rabi/Ustarabin/Ustrabin adında bir Yahudi hekime tesadüf edilememektedir. Giovio'nun bahsettiği Hamon ise *İn'amât Defteri*'nde "Yosif/Yusuf" şeklinde kaydedilen, İspanya'dan kaçıp İstanbul'a sığınan ve II. Bâyezid'in hususî hekimlerinden birisi olan Jozef Hamon'dur. Ancak Jozef, Sultan Bâyezid'in hekimbaşılığını yapmadığı gibi Sultan Selim tarafından da katledilmemiştir. Saray hekimliği vazifesini sürdürmüş, Yavuz'la birlikte Mısır seferinden dönerken Şam'da Aralık 1518'de hastalanarak ölmüştür[99].

Kanaatimizce Dimetoka yolcuğunda II. Bâyezid'in maiyetinde bulunan ve Ahî Çelebi adıyla meşhur Mehmed bin Kemâleddin, padişahın sağlığından birinci derecede sorumlu hekimdir. Ahî Çelebi, II. Bâyezid'in dostluğunu kazanmış; Ekim 1507'den itibaren başhekimlik vazifesini deruhte

---

[95] *Histoire des Turcs*, I, 335-336. Bu eserinin sadece zehirlenme bahsine dair paragrafı için bk. Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 12, 15, EK-I.

[96] Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 12, 16, EK-II. Tekindağ, her iki Fransız tarihçinin kaynaklarına işaret etmez.

[97] Mahremî, *Şeh-nâme*, s. 257-258; Keşfî, *Selim-nâme* (Sağırlı), s. 23.

[98] *Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)*, haz. İlhan Gök, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 192, 212, 373, 464, 551, 651, 756, 801, 846, 918, 941, 970, 975, 979, 1002, 1011, 1091, 1100, 1102, 1155, 1211, 1215, 1220, 1261 1281, 1283, 1328.

[99] Naim A. Güleryüz, "Topkapı Sarayında Uc Kuşak Saray Hekimi: Hamon Ailesi", *Osmanlı İstanbulu*, IV, ed. Feridun M. Emecen- Ali Akyıldız-Emrah Safa Gürkan, İstanbul 2016, s. 797-806.

etmiş; Yavuz tarafından Dimetoka yolculuğunda babasının hizmetinde görevlendirilmiş; II. Bâyezid'in vefatıyla teamüle uygun olarak azl ve yerine Sinaneddin bin Yusuf tayin edilmiştir. Hekimbaşılık makamındaki bu değişiklik, Ahî Çelebi aleyhinde birtakım söylentilere yol açmış olabilir. Lâkin Âhi Çelebi de öldürülmemiş, Mart 1515'de tekrar hekimbaşılığa getirilmiş, Yavuz'un hastalığını tedavide başarılı olamayınca 1520'de azledilmiş ve 1524'de Hac dönüşü Kahire'de vefat etmiştir[100]. Menavino'nun "Yahudi hekim"in şahsında farklı kişileri bileyerek ya da bilmeyerek birbirine karıştırmış olması ihtimal dahilindedir.

Menavino, Spandunis ve onlara istinat eden tarihçilerin II. Bâyezid'in yolda aniden vefat ettiğine dair anlatımları ise tamamiyle hatalıdır. 20 Mayıs 1512'de İstanbul'u arabayla terkeden ihtiyar padişah, Mehmed'in raporundan da anlaşılacağı üzere Çorlu'da hastalanmış, buna rağmen Dimetoka'ya doğru yola devam etmiş ya da ettirilmiş, Lüleburgaz'da iki gün dinlendirilmiştir. Buradan birkaç konak sonra da 10 Haziran'da Abalar Köyü'nde vefat etmiştir. Çorlu ile Abalar Köyü arasındaki mesafe ve yolculuk şartları dikkate alındığında Sultan Bâyezid'in hastalanması ile vefatı arasında en az bir haftalık süre geçmiştir. Bu hastalığa rağmen İstanbul'a dönülmeyip ısrarla yola devam edilmesinin Sultan Bâyezid'in mi, maiyetindeki Yunus Paşa ve Kasım Paşa'nın mı yoksa adamları vasıtasıyla babasının yolculuğunu yakinen takip eden Yavuz Sultan Selim'in mi kararı olduğu sorusu bu aşamada cevapsız kalmaktadır.

Yavuz Sultan Selim'in babasını zehirletme gerekçesi olarak ileri sürülen, II. Bâyezid'in ilk fırsatta İstanbul'a dönüp tahtını geri almaya çalışıp çalışmayacağı ve bunun için gerekli imkân ve vasıtalara sahip olup olmadığı konusu, günümüz tarihçileri tarafından farklı değerlendirmelerle geniş

[100] Ali Haydar Bayat, *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*, Ankara 1999, s. 23-30. Bayat, Ahî Çelebi'nin Yavuz'un cülusuyla Nisan 1512'de, fakat devamında II. Bâyezid'in vefatıyla hekimbaşılıktan azledildiğini söyler. Bu azlin, Ahî Çelebi'nin Yavuz'un emriyle II. Bâyezid'i zehirlediğine dair söylentilere yol açmış olabileceğini, ancak bu rivayetin hiçbir vesikaya dayanmadığını ve hükümdarın ölümüyle hekimbaşının azledilmesinin saray teamülü olduğunu yazar. Esin Kâhya, "Onbeşinci Yüzyılda Yaşamış Hekimlerimizden Hekimbaşı Âhî Çelebi", *Erdem*, IX/25 (Ankara 1996), s. 293-295. Kâhya, Ahî Çelebi'nin II. Bâyezid'in vefatı üzerine azledildiğini belirtir, fakat hususî olarak "zehirlenme" meselesi üzerinde durmaz.

şekilde ele alınmıştır[101]. Şayet Yavuz böyle bir endişe taşıyorsa bunun sadece babasının ölümüyle izale olmayacağı söylenmelidir. Yeni padişah için babasından ziyade Şehzâde Korkud ve bilhassa oğulları ile birlikte Şehzâde Ahmed çok daha önemli birer tehdit durumundadırlar. Sultan Selim'in ağabeylerinden birisinin üzerine yürüdüğünde diğerinin boş kalan payitahtı ele geçirmeye çalışması da pekâlâ mümkündür. Esasen Yavuz, tahta cülûs edince Kırım hanına bir nâme yazıp Kefe'de bulunan oğlu Şehzâde Süleyman'ı "sefer vakı' olursa İstanbul'un hıfz u hıraseti lâzım ve lâbüd" olduğu için kendi yanına göndermesini isteyerek[102] yokluğunda payitahtın emniyetini sağlamaya dönük bir tedbir almıştır. En büyük rakibi Şehzâde Ahmed'e karşı da babasının vefatından çok sonra, 5 Ağustos'ta[103] İstanbul'un muhafazasını Şehzâde Süleyman'a bırakıp harekete geçebilmiştir.

Meseleyi bir başka açıdan ele alacak olursak II. Bâyezid'in yolda vefatı, siyasî bakımdan Yavuz Sultan Selim'in hem lehine hem de aleyhinde bir durum ortaya çıkarmıştır. Foscolo'ya göre, Sultan Selim tahta geçince Rumeli'nin bütün sancakbeylerini ve subaşlarını saraya çağırtmış, fakat onlar Sultan Bâyezid hayatta olduğu ve ona sadık kalacaklarına yemin ettikleri için davete icabet etmemiştir. Sultanın vefatı bütün ülkede duyulduktan sonraysa sancakbeyilerinin ve subaşıların hepsi hiç vakit kaybetmeden adamlarıyla birlikte saraya gelmiştir[104]. Şehzâde Ahmed'in maiyetinde toplananlar ise vefat haberiyle dağılmaya başlamıştır[105]. Taraftarlarının bir kısmını kaybeden Şehzâde Ahmed de Kansu Gavri'ye yazdığı nâmesinde görüldüğü üzere

---

[101] Selahattin Tansel, *II. Bâyezid*, s. 348-349; Şehabettin Tekindağ, "Bayezid'in Ölümü", s. 14; Feridun Emecen, *Yavuz*, 73-74; Erdem Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 87-88.

[102] Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim", TD-10, s. 127'den naklen. Şehzadenin İstanbul'a çağrılması hakkında ayrıca bk. İshâk Çelebi, *Selim-nâme* (Keskin), s. 158; İbn Kemâl, *IX. Defter*, s. 67; Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, vr. 204a.

[103] Andrea Foscolo, *Relazione*, s. 29-30. Çağatay Uluçay, Yavuz'un 15 CA 918/29 Temmuz 1512'de (bk. "Yavuz Sultan Selim", TD-10, s. 135); Feridun Emecen, Şehzâde Süleyman'ın Temmuz 1512 başlarında İstanbul'da geldiğini ve Yavuz'un 18 Temmuz 1512 Anadolu'ya geçtiğini yazar, bk. *Yavuz*, s. 79-80.

[104] Andrea Foscolo, *Relazione*, s. 28-29. İbn Kemâl, Sultan Selim'in cülus edince Anadolu ve Rumeli'deki bütün beylerin Divân'a gelip pişkeş çektiklerini yazar, bk. *IX. Defter*, s. 69.

[105] Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim", TD-10, s. 133. Aynı malumatı için bk. Andrea Foscolo, *Relazione*, s. 29.

kardeşi aleyhinde etrafta dolaşmaya başlayan dedikoduları siyasî olarak kullanmak istemiştir.

Sonuç

Bu çalışmada; bilinen kaynakların yanı sıra bazı yeni kaynaklardan hareketle II. Bâyezid'in ölümü meselesi ele alınmıştır. Makalenin ilk bölümünde, II. Bâyezid'in tahttan indirildikten sonraki günleri, İstanbul'dan ne zaman ve hangi şartlarda ayrıldığı üzerinde durulmuştur. Çeşitli kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Sultan Bâyezid, oğlu tarafından sürgüne gönderilmemiş, bilakis tahtan çekildiği tarihten itibaren Dimetoka'ya gitmekte ısrarcı davranmış, ancak Yavuz veya çevresindekilerin tereddütleri sebebiyle ancak 20 Mayıs 1512'de İstanbul'dan ayrılabilmiştir.

İkinci bölümde sabık padişahın yolda fenalaşması ve vefatı ele alınmıştır. Padişahın maiyetinde bulunan Mehmed isimli kimseye ait bir rapor, Sultan Bâyezid'in son günlerindeki sağlık durumunu ortaya koymakta; Osmanlı müelliflerinin padişahın vefatı öncesinde hastalandığına dair verdikleri bilgileri teyit ve tevsik etmekte, "ani ölüm" iddialarını çürütmekte, fakat kesin bir ölüm sebebi de sunmamaktadır.

Üçüncü bölümde, Sultan Bâyezid'in ölümünün kaynaklara nasıl yansıdığı incelenmiştir. II. Bâyezid'in vefatının kendi döneminden itibaren siyasî bir mânâ ve mahiyet kazandığı görülmektedir. Padişahın hem eceliyle öldüğü hem de Yavuz Sultan Selim tarafından siyasî endişelerle zehirlenmek suretiyle öldürüldüğü bilgisi farklı kaynaklarda yer bulmuş ve günümüze kadar devam eden tartışmalara zemin hazırlamıştır. Kendi içlerinde de farklı rivayetler barındıran her iki iddia da meseleye dair bütün müphem ya da meçhul hususları açıklığa kavuşturmamıza ve son sözü söylememize imkân tanımamaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, nr. E. 566-31; nr. E. 760.

Ana Kaynaklar

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, Giriş ve Metin (1373-1512), haz. Şerif Baştav, Ankara 1973.

Acem'den Rum'a: İdris-i Bidlîsî'nin Hayatı, Tarihçiliği ve Heşt Bihişt'in II. Bâyezid Kısmı (1481-1512), haz. Vural Genç, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2014.

Adâ'î-yi Şîrâzî ve Selim-nâmesi (İnceleme-Metin-Çeviri), haz. Abdüsselam Bilgen, Ankara 2007.

Andrea Foscolo, *Relazione*, [*Relazioni di ambasciatori veneti al senato, vol. XIV, Constantinopoli Relazioni inedite (1512-1798)*, haz. Maria Pia Pedani-Fabris, Podova, içinde], s. 5-32.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Anonim Tevarih-i Âl-i Osman (1481-1512), haz. Faruk Söylemez, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 1995.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, haz. Ahmet Akgün, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1988.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Hikâyet-i Zuhur-ı Âl-i Osman (Transkripsiyon, İnceleme, Dizin), haz. Sebahattin Köklü, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme), haz. İlhan Gök, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2014.

Bir Şiî/Katolik, Oruç Bey Bayat/İranlı Don Juan, İlişkiler, çev. Tufan Gündüz, İstanbul 2014.

Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora), Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları, çev. Şahin Kılıç, İstanbul 2013.

Celâl-zâde Mustafa, *Selim-nâme*, haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990.

De fatti illustri di Selim imperator de Turchi tratti dalle historie di Paolo Giovio, [*Historia universale dell'origine et imperio de Turchi*, ed. Francesco Sansovino, Venedik 1582, içinde], s. 303-342.

Evliya Çelebi bin Derviş Muhammed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, haz. Robert Dankoff-Seyit Ali Karaman-Yücel Dağlı, İstanbul 2006.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, Ankara 2009 (Tıpkı basım).

Giovan Antonio Menavino, *Türklerin Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İnceleme*, çev. Harun Mutluay, İstanbul 2011.

Giovan Maria Angiolello, *Fatih'in İç Oğlanı Anlatıyor… Fatih Sultan Mehmet*, çev. Pınar Gökpar, İstanbul 2011.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Haniwaldanus Anonimi'ne Göre Sultan Bâyezid-i Veli (1481-1512), haz. Richard Kreutel, çev. Necdet Öztürk, İstanbul 1997.

Histoire des Turcs, I, ed. Artus Thomas, Paris 1662.

Informatione di Paolo Giovio vescovo di nocera: A Carlo Quinto İmperatore Augusto, [*Historia universale dell'origine et imperio de Turchi*, ed. Francesco Sansovino, Venedik 1582, içinde], s. 201-221.

İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi* (*Bedâyi'ü'z-zühûr fî Vekayi'd'd-duhûr)*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul 2016.

İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman, VIII.-IX. Defter* [Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selîm I in the Light of Selîm-Nâme Literature*, Berlin 1985, İçinde].

İdris-i Bidlîsî, *Selim Şah-nâme*, haz. Hicabi Kırlangıç, Ankara 2001.

İshak Çelebi ve Selim-nâmesi, haz. Hamdi Savaş, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 1985.

Johannes Leunclavius, *Neuwe Chronica Türkischer Nation*, II, Frankfurt/Main 1595.

Kemal Paşazâde'nin Selimnâmesi, haz. Ali Kökoğlu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994.

Keşfî Mehmet Çelebi Selim-nâme veya Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad, haz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

Keşfî'nin Selimnâmesi, haz. Şefâettin Severcan, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1988..

Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, neşr. Kayhan Atik, Ankara 2001.

Mahremî ve Şeh-nâme'si, I. Kısım, Yavuz Sultan Selim Dönemi, İnceleme-Metin-Szölük-Dizin, haz. Hatice Aynur, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1993.

Marino Sanuto, *I diarii*, vol. XIV, haz. F. Stefani-G. Berchet-N. Barozzi, Venezia 1886.

Marino Sanuto, *I diarii*, vol. XXV, haz. F. Stefani-G. Berchet-N. Barozzi, Venezia 1889.

Matrakçı Nasuh, *Rüstem Paşa Tarihi Olarak Bilinen Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, haz. Göker İnan, İstanbul 2019.

Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid, II. Bayezid'in Tarihi*, haz. Reha Bilge-Mertol Tulum, İstanbul 2015.

Muhyiddin Cemâlî'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı, haz. H. Hüseyin Adalıoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

Müneccimbaşı, *Camiu'd-düvel (II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Devri)*, haz. Nuri Ünlü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1990.

Rumlu Hasan, *Şah İsmail Tarihi (Ahsenü't Tevârih*), çev. Cevat Cevan, Ankara 2004.

Selimnâme (İshak bin İbrahim), haz. Burhan Keskin, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998.

Şükrî-i Bitlisî, *Selîm-nâme*, haz. Mustafa Argunşah, Kayseri 1997.

Târih-i Âl-i Osman, haz. Mustafa Karazeybek, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

Theodoro Spandugnino, *Patritio Constantinopolitano, De la origine deli Imperatori Ottomani, ordini dela corte, forma del guerregiare loro, religione, rito, et costumi de la natione*, [C. N. Sathas, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Àge*, IX, Paris 1890, içinde], s. 133-261.

Theodoros Spandunis, *Osmanlı Sultanları*, haz. Donald M. Nicol, çev. Necdet Balta, İstanbul 2015.

Araştırma Eserleri

BARIŞ, Y. İzzettin, *Osmanlı Padişahlarının Yaşamlarından Kesitler, Hastalıkları ve Ölüm Sebepleri*, Ankara 2002

BAYAT, Ali Haydar, *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*, Ankara 1999.

CEZAR, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 2011.

ÇIPA, H. Erdem, *Yavuz'u Yaratmak, Osmanlı Dünyası'nda Saltanat Veraseti Meşruiyet ve Tarihi Hafıza*, çev. Zeynep Rona, İstanbul 2019.

EMECEN, Feridun, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2017.

FISHER, Sydney Nettleton, *Sultan Bayezid Han (1481-1512)*, çev. Hazal Yalın, İstanbul 2014.

GÖKÇEN, Mahmut Adnan, "G. A. Menavino'nun Trattato de costvmi et vita de Turchi Unvanlı Risalesinin Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme Başlıklı Harun Mutluay Çevirisinin Eleştirisi", *Osmanlı Araştırmaları*, XLI (2013), s. 361-382.

GÜLERYÜZ, Naim A., "Topkapı Sarayında Uc Kuşak Saray Hekimi: Hamon Ailesi", *Osmanlı İstanbulu*, IV, ed. Feridun M. Emecen- Ali Akyıldız- Emrah Safa Gürkan, İstanbul 2016, s. 797-806.

KÂHYA, Esin, "Onbeşinci Yüzyılda Yaşamış Hekimlerimizden Hekimbaşı Âhî Çelebi", *Erdem*, IX/25 (Ankara 1996), s. 293-295.

SCHWOEBEL, Robert, *Hilâlin Gölgesi, Rönensans'ta Türk İmajı (1453-1517)*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2013.

ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N., "Osmanlı Padişahlarının Âkıbetleri ve Ölüm Sebepleri Hakkında Tıp Tarihi Bakımından İnceleme", *V. Türk Tarih Kongresi, 12-17 Nisan 1956, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1960, s. 392-410.

TARIM [ERTUĞ], Zeynep, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, Ankara 1999.

TEKİNDAĞ, Şehabettin, "Bayezid'in Ölümü Meselesi", *Tarih Dergisi*, 24 (1970), s. 1-16.

UĞUR, Ahmet, *Yavuz Sultan Selim'in Siyasi ve Askeri Hayatı*, İstanbul 2001.

ULUÇAY, Çağatay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *Tarih Dergisi*, 9 (1954), s. 53-90; 10 (1954), s. 117-142.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Onbeşinci Yüzyılı İlk Yarısiyle Onaltıncı Yüzyılın Başlarında Memlûk Sultanları Yanına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensup Şehzadeler", *Belleten*, XVII/68 (1953), s. 519-535.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1998.

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011.

EK

II. Bâyezid'in Yolda Hastalanmasına Dair Rapor

"Mahdûm-ı e'azz-i ekrem-i kâm-yâb [u] kâm-bîn

Ba'de ez-arz-ı ihlâs ü niyâz-mendî ma'rûz-ı devlet-hâh-ı dâ'î oldur kim

Huzûr-ı şerîfden der ü pâyile revâne oldukda envâ'-ı derd ü mihnetle çâr u nâçâr Çorlu'ya gelindi. Ol menzilde hazret-i ulyânın mizâc-ı şerîflerine haylice tagayyür ü keslân târî oldı. Birkaç gün oturmak münâsib idi. Ba'zılar râzı olmadılar, Erkene'de(?) bir gün zarûrî oturıldı. Tekrâr ikdâm idüp göçürdiler. Burgoz'a gelicek be-gayet za'af târî olup arabaya hiç vechile iktidâr kalmaduğı sebebden iki gün dahi anda oturdılar. Üçinci gün tekrâr ikdâm idüp göçürdiler. Ol esnâda hudâvendigâr hazretleri cânibinden Sinân Bey geldiler. Anlar dahi arabada gördiler. Sîmâlarından ma'lûm idinmiş olalar. Mâ-hasal hizmetinize şöyle ma'lûm ola kim dakk-ı şeyhûhet târî olmuş idi. Şimdi temâm zubûl buldı. Bu hareket bunları be-gayet za'îf idüp ahvâlleri mahûf olmuşdır. Mahzâ Hakk'ın lutfına kalmışdır. Ümmizdir ki tabi'at def' eyleye. Â'râzları su'âl-i müfrita ki öksürmege iktidâr yok. Ve harâretle zubûl ki rûz-be-rûz tefâvüt-i fâhiş. Hakk te'âlâ lutfundan sıhhat-ı kerâmet kıla, âmin. Ve sizler ile ma'hûd idi kim ba'zı evkat i'lâma muhtâc bir kaziyye vaki' olıcak taksîr olunmaya. Ol ahdimize mebnî bu küstâhlığa cü'ret olındı. Ümmizdir ki afv buyurasız. Bâki devlet ü kâmrânî rûz be-rûz efzûn-bâd

el-abd-i müstedîm Mehmed"

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

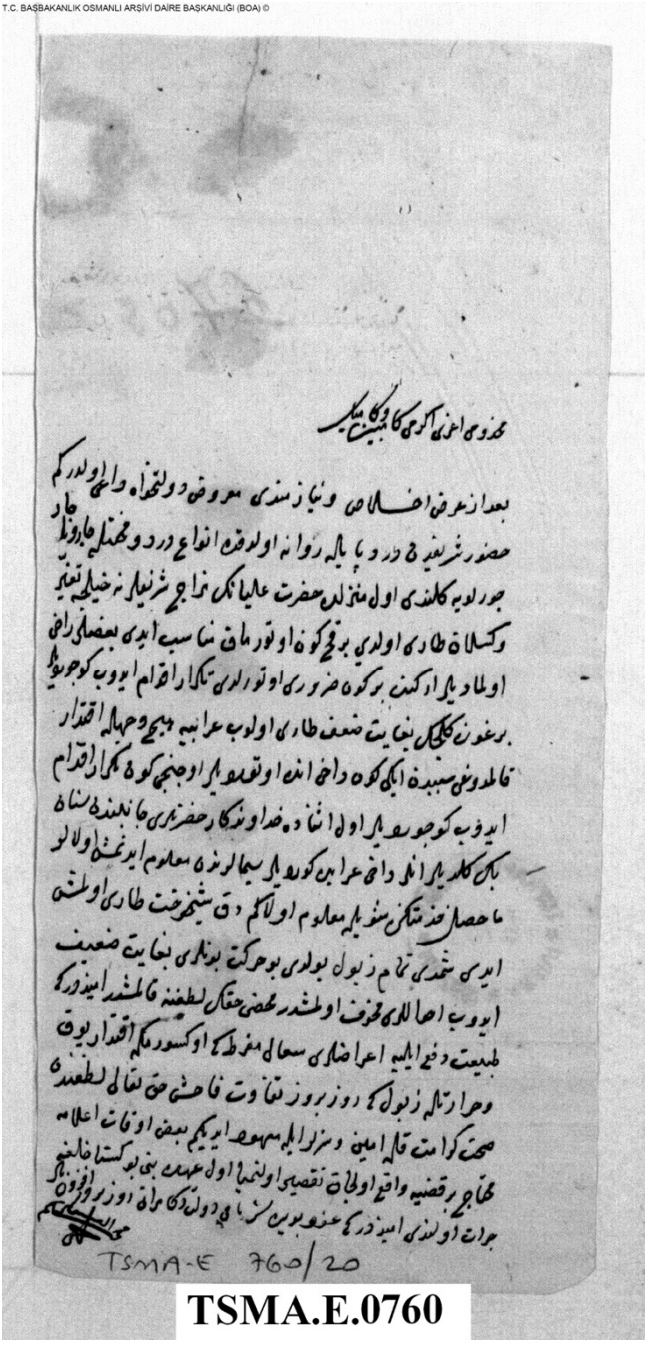

TSMA-E 760/20

TSMA.E.0760

"THE QUESTION OF BAYEZID II'S DEATH"

Abstract

How did Bayezid II die? This is a question that historians have often disagreed among themselves, as was done in its epoch. While some sources indicate that he died a natural death, other sources indicate that he was killed after being poisoned by his son, Selim, who so would guarantee his throne. In this text a report of Mehmed is examined and evaluated, which has been disregarded until to-day and relates the last days of sultan dethroned. In the beginning of this article, we have treated Bayezid's days after his being dethroned, and when and under which conditions his leave-taking occurred. In the second chapter, his falling ill, its treatment efforts and his death are examined. Finally, in the third chapter, it has been analyzed how the news and the rumors of his death reverberated on the concerned sources.

Keywords

The Death of Bayezid II, Poisoning, the Report of Mehmed